

УДК [930.253:929](477.87)"17"

**ДОКУМЕНТ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVIII СТ.
ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ОСТАНЬОГО ПРАВОСЛАВНОГО
ЄПИСКОПА ДОСІФЕЯ УГОЛЬСЬКОГО
НА ТЕРИТОРІЇ СУЧАСНОГО ЗАКАРПАТТЯ
(з фондів Державного архіву Закарпатської області)***

Публікується копія листа генерального вікарія Мукачівської греко-католицької єпархії Сімеона Ольшавського від 27 липня 1733 р. про діяльність останнього православного єпископа Досіфея Феодоровича Угольського.

Ключові слова: Досіфей Феодорович; православний єпископ; діяльність.

Історія православної церкви на території сучасного Закарпаття після прийняття так званої Ужгородської унії 1646 р. є, можливо, найменш вивченою дослідниками, які завжди відчували певну нестачу історичних джерел з цього питання. Тому зрозуміло, що будь-який документ, котрий висвітлює зазначену проблему (причому не важливо, чи зберігся він в оригіналі або в копії), є унікальним.

Автором документа, що пропонується для публікації, був генеральний вікарій, а пізніше єпископ Мукачівської греко-католицької єпархії (з 1733 по 1737 р.) Сімеон Стефан Ольшавський – переконаний прихильник унії і противник православ'я¹.

З особистістю Досіфея Феодоровича Угольського пов'язаний заключний етап боротьби між православними віруючими і уніатами на території сучасного Закарпаття. Відомостей про останнього православного єпископа колишнього Марамороського комітату залишилось дуже мало. Сам себе, як відзначав відомий російський історик-славіст, професор С.-Петербурзького університету О. Л. Петров, він називав “Дософеєм”: “архиепископ православный, Дософей Марамороский, администратор Метрополии Молдавской”, з 1731 р. – “Дософей Феодорович Уголский – епископ православный от Мараморыша”².

* Підготував *Вискварко Сергій Анатолійович* – кандидат історичних наук, головний спеціаліст відділу використання інформації документів Державного архіву Закарпатської області.

За даними того ж О. Л. Петрова, Досіфей Феодорович Угольський народився приблизно у 1648 р. і спочатку був протопопом у селі Вульховиця Марамороського комітату, а після смерті своєї дружини прийняв чернецький сан (1708 р.) під ім'ям Досіфея і мешкав спочатку в монастирі села Вульховиця. У сан єпископа, можливо, був висвячений у Молдавії. Останні роки він провів у Угольському монастирі. В 1728 році він був майже сліпий, а потім і зовсім втратив зір³. Говорячи про діяльність останнього православного єпископа Досіфея Феодоровича Угольського, професор О. Л. Петров підкреслював, що “до самої смерті он не переставал тайно, днем и ночью, рукополагать приходивших к нему не только из Марамороша, но и вообще из Мукачевской епархии, а также из Трансильвании, вызывая жалобы со стороны униатской иерархии обеих епархий, строгие предписания со стороны правительства, неудовольствие помещиков”⁴, про що, власне кажучи, і говориться у зазначеному документі. “Много раз, – продолжаете далі відомий російський дослідник історії “Угорської Русі”, – властями издавались строгие приказы о воспрещении ему дальнейшей епископской деятельности, об его аресте, ... но, очевидно, не приводились в исполнение. “Слепой старикашка” “caecus senescio” (за виразом С. Ольшавського – О. Л. Петров) оставался в Угольском монастыре, где, достигши весьма преклонных лет (85–87) и скончался, и был погребен. Последний раз он упоминается в письме Ольшавского 5 августа 1733 г., но весьма возможно, что смерть его последовала и позже – до 10-го октября 1735 г...”⁵. В “Описании обителей Мараморыских древле бывших и ныне остающихся, начавше от Боронявы”, складеному у 40-х роках XVIII ст., знаходимо наступний запис, який стосується Угольського монастиря: “Обитель Уголска иначе Занева, сия обитель когдася почала знати немож, повеют люде иж разом из селом созданна ест... Крестик из ланцушком серебряный от [блаженной] памяти Епископа Досифея иж в той же обители погребен ест”⁶.

На думку дослідників історії православної церкви на Закарпатті, саме в 1733–1735 рр. у зв'язку із смертю Досіфея Феодоровича Угольського припиняється православна ієрархія на “Угорській Русі”, а спроба в 1735 р. обрати собі єпископа із православного кліру була невдалою⁷.

Документ, що пропонується для публікації, зберігається у фонді “Правління Мукачівської греко-католицької єпархії” Державного архіву Закарпатської області. Він дійшов до нас у копії, що за палеографічними ознаками була складена приблизно у першій половині XIX ст. Документ повністю був опублікований І. Дулішковичем, праця якого вже давно стала бібліографічною рідкістю⁸. Уривки з цього документа цитує, посилаючись на зазначену працю І. Дулішковича, професор О. Л. Петров⁹. До речі, і О. Л. Петров, і Іоанн Дулішкович датують цей документ “9 липня 1733 року”. Можливо, що це або помилка, або дата наведена за “старим” стилем, оскільки в документі згадується єпископ

Мукачівської греко-католицької єпархії Георгій Геннадій Бізанцій вже як померлий (він помер 22 липня 1733 р.). У копії зазначеного документа стоїть дата “27 липня 1733 року” (“...месяца Юлия Дня КЗ. Року аґлг...”)¹⁰. При публікації був збережений стиль та особливості мови першої половини XVIII ст., а окремі слова, які написані нерозбірливо або мають не зовсім зрозумілий зміст, подані у квадратних дужках. Згідно з правилами археографії, документ має також складені авторами публікації заголовки, підрядкові примітки та легенду.

¹ Schematismus cleri Graeci Ritus Catholicorum dioecesis Munkácsensis ad Annum Domini 1908. – Ungvári, 1908. – P. 25. *Пон И.* Энциклопедия Подкарпатской Руси. – Ужгород, 2006. – С. 279–280.

² *Петров О. Л.* “Старая вера” и Уния в XVII–XVIII вв. // Материалы для истории Угорской Руси. – Кн. II. – С. – Петербург, 1906. – С. 38.

³ Там само. – С. 39.

⁴ Там само.

⁵ Там само. – С. 39–40.

⁶ Державний архів Закарпатської області (далі – Держархів Закарпатської обл.), ф. 64, оп. 1, спр. 66, арк. 3 зв.

⁷ *Петров О. Л.* Вказ. праця. – С.41. Архимандрит Василий (Владимир Пронин). История православной церкви на Закарпатье. – Свято-Николаевский Мукачевский монастырь, 2005. – С. 265.

⁸ Исторические черты Угро-русских. – Тетрадь III. / Сост.: Иоанн Дулишкович. – Унгвар, 1877. – С. 98–99. (Документ опублікований без будь-яких пояснень та коментарів до тексту).

⁹ *Петров О. Л.* Вказ. праця. – С. 39; 47.

¹⁰ Держархів Закарпатської обл., ф. 151, оп. 1, спр. 510, арк. 1 зв.

**Лист генерального вікарія Мукачівської
греко-католицької єпархії Сімеона Ольшавського до церковного
кліру Мукачівської єпархії стосовно заборони православному єпископу
Досіфею Феодоровичу Угольському висвячувати у сан священика
духовних осіб на території Марамороського комітату¹**

1733 р., липня 27

*Вышно Велебныи Отцеве Собора ѿ Панства Рускаго
Мир Христов ѿ вся Благая!*

Ведомо ест Чесностям Вашым иж много ест Духовных между вами, которыи не абы в волностех Церковных и слободах належытых зоставали але на то еще многыи тяжары, утискы и кмицтво² изнашают, Порцию³ дают, Панщину роблят, [Таксы]⁴ и Аренду платят, из котораго жродла или източника тое плынет не от инаго токмо от сего жев Мараморыши, множество Духовных направилося; ни толко же юж не могутя вмистити кто их толико размножил, истинно не иный толико Отец Дософей Феодорович⁵, на которого и в сии дни тут понос⁶ пришоу из Сигота⁷. Панове Державныи протешталуют иж непрестанно хиротонизует, и святит кметей, пастырей, простаков, мужыков, в чом не токмо чин Церковный, и Духовенство згубу имаеа але теж, и Панове Державный Орсаг⁸, и Пресвитлыи

Кесяр⁹, мает за невидечность, понеже кмете стаются Попами от Дософея. Сего ради сим универсалом извисно творим Чесноствиям Вашым, Всем Протопопом и прочиим Парохом приказуемо и завещаемо дабы жаден Дияк или попович не дерзнул святишися от Отца Дософея, на тое бо[дрено] и опасно каждый Протопоп повинен позор¹⁰ дати, и посем который колвек будется святити у Дософея, жаден таковой не будет волности, и при слободе Церковной zostавати, и от такового Священства zostанет в вики чужд. Ведомо да будет и сие Чесноствиям Вашым, иж Отец Дософей ест в Заприщении, которое блаженной памяти Епископ Мукачевский и Мараморский Георгий Геннадий Бизантий¹¹ на него положыл, повторенне на того же Отца Дософея Заприщение послали есмо, и сурово ему заказали да нерзнет [омофора] каятися яко неключимый. Сия извисно сотворше и в неотминное соблюдение и исполнение вручивше zostаем назавше. Вышно Велебностям Вашым Дана в Кафедре Мукачевской месяца Юлия Дня 27, Року 1733. Зыставый о Христе брат Симеон Олшавский Векарий Епископа Мукачевск[ого]¹²: m p.¹³

Державний архів Закарпатської області, ф. 151, оп. 1, спр. 510, арк. 1–1 зв. Копія. Скорпис. Мова “рутенська”.

¹ Комітат (жупа) – основна адміністративно-територіальна одиниця Угорського королівства.

² Кмицтво (кмети) – селянство, селянські повинності.

³ Порція – державний податок, який збирався від кожного селянського двору.

⁴ Такса – грошова плата поміщику за користування садибою.

⁵ Див. “Передмову”

⁶ Понос – скарга, від угорського “panasz”.

⁷ м. Сігет (Мараморош-Сігет) – у XVIII ст. адміністративний центр Мараморського комітату.

⁸ Тут: чиновник, який займав високу державну посаду (наджупан, комітатський суддя, королівський намісник).

⁹ Мова йде про імператора Священної Римської імперії і короля Угорщини Карла VI.

¹⁰ Позор – увага, обережність, від чеського і словацького “rozor”.

¹¹ Георгій Геннадій Бізанцій (1656–1733), єпископ Мукачівський та Себастенський. З 1716 р. – єпископ Мукачівської греко-католицької єпархії. Мав також титул “апостольського вікарія”, з чого випливало, що Мукачівська єпархія в той час знаходилася під юрисдикцією Егерського єпископа.

¹² Див. “Передмову”.

¹³ Тут: власною рукою, від латинського виразу “manus propria”.

Публикується копія письма генерального вікарія Мукачевської греко-католицької єпархії Симеона Ольшавського от 27 июля 1733 г. о деятельности последнего православного епископа Досифея Феодоровича Угольского.

Ключевые слова: Досифей Феодорович; православный епископ; деятельность.

The copy of the General vicar of Mukachevo Greek Catholic eparchy Simeon Olshavskyi letter's from July 27 about the activity of the last Orthodox bishop Dosifey Feodorovych Uholskyi is presented.

Keywords: Dosifey Feodorovych; Orthodox bishop; the activity.